Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Башкирская гимназия № 25» городского округа город Салават
Республики Башкортостан

УТВЕРЖДАЮ
Директор МБОУ БГ № 25 г.Салавата
____________ Г.Ш. Давлеткулова
Приказ от «31» августа 2018 г. № 388

Адаптированная образовательная программа
по учебному предмету «Родной (башкирский язык)»
уровень образования: основное общее образование
срок реализации: 5 лет
количество часов в неделю: 5 кл. – 2 ч., 6 кл. – 2 ч., 7 кл. – 2 ч., 8 кл. – 2 ч., 9 кл. – 1 ч.

Программа составлена на основе «Примерные программы основного общего образования. Башкирский язык (5-9). Габитова З.М. –Уфа: «Китап», 2012; УМК: Башкирский язык. Учебное пособие для 5 класса общеобразовательных организаций с родным (башкирским) языком обучения . Псянчин В.Ш., Псянчин Ю.В., Габитова З.М., Аюпов Р.Р., Мухаметова Р.М. – Уфа: «Китап», 2017; 6 класс. Султанбаева Х.В., Балапанова Л.С. – Уфа: «Китап», 2017; 7 класс. Азнабаев А.М., Тагирова С.А., Газизуллина М.А. – Уфа: «Китап», 2017; 8 класс. Самситова Л.Х, Тагирова С.А., Рахимова Э.Ф., Исламова Т.М. – Уфа: «Китап», 2017; 9 класс. Псянчин В.Ш., Псянчин Ю.В, Игликова А.И., Утябаева Ф.Ю. – Уфа: «Китап», 2017.

Авторы-составители:
МО учителей башкирского языка и литературы

СОГЛАСОВАНО
Протокол заседания МО
учителей башкирского языка и
литературы
от « 24» августа 2018г. №1

СОГЛАСОВАНО
Заместитель директора по УВР
____________ Д.Ш.Исламгулова
«30» августа 2018г.

Салават
2018

ҺАУЛЫҠТАРЫ ЯҒЫНАН МӨМКИНЛЕКТӘРЕ СИКЛӘНГӘН (ИШЕТЕҮ ҺӘЛӘТЕ ТОТҠАРЛАНҒАН, ТЕРӘК-ХӘРӘКӘТ АППАРАТЫ БОҘОЛҒАН, ПСИХИК ҮҪЕШЕ ТОТҠАРЛАНҒАН) БАЛАЛАР МЕНӘН ЭШЛӘҮ ҮҘЕНСӘЛЕКТӘРЕ

Башҡорт теле - башҡорт халҡының туған теле һәм Башҡортостан Республикаһының дәүләт теле булып һанала. Башҡорт теле баланың фекер үҫешенә булышлыҡ итә; уҡыусыларҙың интеллектуаль һәм ижади һәләтен үҫтерергә ярҙам итә; белем һәм күнекмәләрҙе үҙ аллы үҙләштереү һәләттәрен үҫтерә, шулай уҡ уҡыусыларҙың үҫтереүсе уҡыу эшмәкәрлеген ойоштора. Әммә һаулыҡтары яғынан мөмкинлектәре сикләнгән балаларға башҡорт теле программаһын тулы килеш үҙләштереүе ауыр. Шуға күрә был балаларға белем биреүҙә бөтөнләй икенсе маҡсат һәм бурыстар ҡуйыла. Мәктәптә урта кластарҙа (5-9) һаулыҡтары яғынан мөмкинлектәре сикләнгән балалар өсөн шул уҡ программа ҡалдырыла, әммә индивидуаль, шәхсән эшләүҙе күҙ уңында тота, баһалауҙың да кимәле бер аҙ төшөрөлә. Тик бында уҡыусыларҙың курс йөкмәткеһен ниндәй кимәлдә үҙләштереүенән сығып, өҫтәлмә бурыстар алырға ла мөмкин.

Һаулыҡ мөмкинселектәре сикләнгән балала башҡортса дөрөҫ уҡыу, һөйләү һәм аңлау, яҙыу күнекмәләрен формалаштырыу күп көс талап итә. Билдәле булыуынса, һаулыҡтары яғынан мөмкинлектәре сикләнгән балалар, фекерләү ҡеүәһе, күреү, ишетеү һәләте түбәнәйгәнлектән, уҡыу материалын ауыр үҙләштерәләр. Балаларҙың тәртибе, ҡағиҙә буларак, асыҡ күренеп торған эмоциональ-ихтыяр тотороҡһоҙлоғо, кәйефтең бер күтәрелеп, бер төшөп тороуы, тиҙ арыусанлыҡ менән айырыла. Өлкәндәр менән дә, йәштәштәре менән дә бәйләнештәре һәм аралашыуы ҡыйынлыҡ менән бара. Уҡыу йәки уйын мәсьәләләрен башҡарғанда осраған ауырлыҡтар өлкәндәр ярҙамынан башҡа хәл ителә алмай. Уҡытыусының биремдәре һәм инструкциялары улар өсөн ҡатмарлы булып тора. Шул уҡ ваҡытта, үҙҙәрен ҡыҙыҡһындырған эш менән шөғөлләнгәндә, улар ярайһы баҫылып эшләүсән һәм түҙемле. Иғтибарҙы туплауҙың һәм эшсәнлекте һаҡлауҙың оптималь осоро 15-20 минут. Был ваҡыт эсендә балалар оҙайлы аҡыл көсөргәнеше талап итмәгән, аңлайышлы, уларҙы ҡыҙыҡһындырған биремдәр менән мауығып шөғөлләнәләр.

Бындай уҡыусыларҙың телмәрҙәрен һәм фекерләү ҡеүәһен коррекциялау уҡыу процесының төп өлөшөн тәшкил итә һәм белем, күнекмәләр биреү, шәхесте тәрбиәләү менән бергә хәл ителә. Был категорияға ҡараған балалар яҙыусыларҙың биографик белешмәләрен, хатта ҡыҫҡаса ижад юлын да ауырлыҡ менән ҡабул итәләр.Уҡыған әҫәр өҙөктәренән геройҙарын билдәләй алмаған осраҡтар була.Тарихи әҫәрҙәрҙә һүрәтләнгән ваҡиғаларҙы әйтә алмайҙар, текстағы һүҙҙәрҙе, һүҙбәйләнештәрҙе аңламайҙар .Шуға күрә уҡыу дәрестәрендә уҡыу техникаһын үҫтереүҙән тыш төп бурыс итеп билдәле кимәлдә текстарҙың, әҫәр өҙөктәренең йөкмәткеһен үҙләштереү ҡуйыла. Шул нигеҙҙә уҡыусыларҙың телмәре һәм фекерләүе үҫтерелә.

Бәйләнешле телмәр үҫтереүгә айырым иғтибар биреү мотлаҡ, сөнки һаулығы яғынан мөмкинселектәре сикләнгән уҡыусыға үҙенең фекерен яҙма рәүештә еткереү бик ауыр бирелә. Шуға күрә фонематик ишетеү һәләтен, дөрөҫ әйтелеш күнекмәләрен, һүҙлек байлығын үҫтереү, һөйләмдәр төҙөү, уй-фекерҙәрен әйттереү өҫтөндә бер туҡтауһыҙ эш алып барырға кәрәк. Текстарҙағы һөйләмдәрҙе тәртипкә килтереү, мөхәррирләү, һорауҙарға яуап биреү, һорауҙар төҙөү кеүек эштәр ҙур кластарҙа ла алып барылырға тейеш, был иһә үҙ йәһәтенән уҡыусыға бәләкәй күләмле изложение йәки инша яҙа алыу мөмкинлеген бирәсәк.

I. ПЛАНЛАШТЫРЫЛҒАН ҺӨҘӨМТӘЛӘР

Төп дөйөм белем биреү мәктәбенең 5-9 класс уҡыусыларының туған (башҡорт) теле программаһын үҙләштереүҙә һөҙөмтәләр булып түбәндәгеләр тора:

Шәхси һөҙөмтәләр:

- башҡорт телен башҡорт халҡының төп милли-мәҙәни ҡиммәте булараҡ аңлау, интеллектуаль, ижади һәләтлектәрен һәм шәхестең мораль-этик сифаттарын үҫтереүҙә туған телдең ролен, уның мәктәптә белем алыу процесындағы әһәмиәтен билдәләү;
- башҡорт теленең эстетик ҡиммәтен аңлау; туған телгә ҡарата ихтирам, уның менән ғорурланыу тойғоһо тәрбиәләү; милли мәҙәни сағылыш булараҡ, башҡорт теленең таҙалығын һаҡлау тураһында хәстәрлек күреү; телмәр үҙ камиллаштырыуға ынтылыу;
- аралашыу процесында кәрәкле һүҙлек запасына эйә булыу һәм үҙ фекереңде иркен еткереү өсөн тейешле грамматик сараларҙы үҙләштереү; үҙ телмәреңде күҙәтеү һәм уны баһалау күнекмәләрен булдырыу.

Предмет һөҙөмтәләре:

- телдең төп функциялары тураһында, башҡорт теленең башҡорт халҡының милли теле, Башҡортостан Республикаһының дәүләт теле булыуы тураһында, тел менән халыҡ мәҙәниәттең бәйләнештәре тураһында, кеше һәм йәмғиәт тормошондағы роле тураһында ҡараш булдырыу;
- гуманитар фәндәр системаһында туған телдең урынын һәм мәғарифта тулыһынса уның ролен аңлау;
- туған тел тураһында төп фәнни нигеҙҙе үҙләштереү; уның кимәл һәм берәмектәр бәйләнешен аңлау;
- тел ғилеменең төп аңлатмалары: лингвистика һәм уның төп бүлектәре; тел һәм телмәр, телмәр аралашыуы, һөйләү һәм яҙма телмәр, монолог, диалог һәм уларҙың төрҙәре; аралашыу ситуациялары, фәнни, публицистик,, рәсми-эшлекле стилдәр, матур әҙәбиәт стиле; функциональ телмәр төрҙәре(хикәйәләү, һүрәтләү, фекер йөрөтөү); текст, текст төрҙәре; телдең төп берәмектәре, уларҙың билдәләре һәм телмәрҙә ҡулланыу үҙенсәлектәрен үҙләштереү;
- башҡорт теленең лексикаһы һәм фразеологияһының төп стилистик ресурстарын, башҡорт әҙәби теленең төп нормаларын, һөйләү этикет нормаларын үҙләштереү;
- телдең төп берәмектәрен, грамматик категорияларын анализлау һәм таныу, тел берәмектәрен аралашыу шарттарына ярашлы ҡулланыу;
- һүҙгә төрлө анализ төрҙәрен (фонетик, морфематик, һүҙьяһалыш, лексик, морфологик), төп билдә һәм структура күҙлегенән сығып, күп аспектлы анализ яһау;

- тел-һүрәтләү саралары һәм уларҙы үҙ телмәреңдә ҡулланыу;

- туған телдең эстетик функцияһын таныу, матур әҙәбиәт текстарын анализлағанда телмәрҙең эстетик кимәлен баһалау.

Метапредмет һөҙөмтәләре:

- телмәр эшмәкәрлегенең бөтә төрҙәрен үҙләштереү:

5-7 кластар өсөн телмәр күнекмәләренә талаптар:
1. Ҙур булмаған әҫәрҙәрҙең өҙөктәрен һөйләп биреү;
2. Уҡытыусы ҡуйған һорау ярҙамында геройға характеристика биреү;
Тәкдим ителгән әҫәрҙе тәржемә итә белеү, таныш булмаған һүҙҙәрҙе айыра белеү;
күрһәтелгән 5-6 шиғырҙы яттан тасуири һөйләй белеү.
- эпик,лирик,лиро-эпик һәм драматик әҫәрҙәрҙе айыра белеү.
3. Һорауҙарға яуап биреү;
4. Телмәр ағышында өндәрҙең үҙгәреүен айыра һәм аңлата белеү;
- диалогтар төҙөй белеү;
- һүҙлектәр менән файҙалана белеү;
- дөрөҫ күсереп яҙыу; изложение һәм иншалар темаларына тап килгән текстар табып яҙыу;
- тыныш билдәләренең ҡуйылышы белеү;
8-9 кластар өсөн телмәр күнекмәләренә талаптар:
1. Уҡытыусы укыған йәки һөйләгән ,үҙе укыған тексты аңлау; 3-6 һөйләмдән торған диалогты аңлау, уны дауам итә белеү;
2. 5-7 шиғырҙы яттан тасуири һөйләү;
Тиҙәйткестәрҙе, һынамыштарҙы шыма итеп әйтә белеү.
3. Тексты шыма, аңлы, дөрөҫ, логик баҫымдарҙы, паузаларҙы дөрөҫ әйтеү;
- тексты тасуири уҡыу;
- текстан аңлашылмаған һүҙҙәрҙе табыу, мәғәнәләрен аңлатыу, һүҙлектәр менән эш итә белеү;
4. Ҙур булмаған һөйләмдәрҙе күсереп яҙыу;
6-10 һөйләмдән торған текстың йөкмәткеһен яҙыу.

Төп дөйөм белем биреү мәктәбенең 5-9 класс уҡыусыларының туған (башҡорт) теле буйынса уҡыу-уҡытыу программаһында планлаштырылған һөҙөмтәләрҙең үҙләштерелеүен баһалау.

Класта һәм өйҙә башҡарыла торған яҙма эштәр өйрәтеү һәм тикшереү характерында була. Уларға түбәндәгеләр инә:

- башҡорт теленән төрлө типтағы күнегеүҙәр;

- тәржемә эштәре (башҡорт теленән рус теленә һәм киреһенсә);

- дәреслектәрҙәге әҙәби текстарға план төҙөү;

- һорауҙарға яҙма яуаптар;

Программа материалының үҙләштереү кимәле уҡыусыларҙың дәрестәрҙә телдән биргән яуаптарына һәм яҙма эштәренә ҡарап баһалана. Бының өсөн башҡорт теленән һәр класта контроль күсереүҙәр, яҙма эштәр үткәреү ҡарала.

Уҡыусыларҙың белемдәрен, белеүҙәрен (умение) һәм күнекмәләрен баһалау нормалары.

Контроль күсереү бер генә билдә менән баһалана.

«5» билдәһе — тупаҫ булмаған 1 орфографик, 2 пунктуацион хата булған эшкә,

«4» билдәһе 4 орфографик, 3 пунктуацион йә 1 орфографик, 6 пунктуацион, йә орфографик хатаһыҙ, 7 пунктуацион хатаһы булған диктантҡа ҡуйыла. Әгәр хаталар араһында бер типтағылар булһа, 5 орфографик хаталы эшкә лә «4» билдәһе ҡуйырға мөмкин.

«3» билдәһе 6 орфографик, 6 пунктуацион йә 3 орфографик, 9 пунктуацион, йә 12 пунктуацион хаталы эшкә ҡуйыла. Әгәр эштә өс бер типтағы хата ебәрелһә, 8 орфографик, 8 пунктуацион хаталы эшкә лә «3» билдәһе ҡуйырға мөмкин.

«2» билдәһе 9 орфографик, 9 пунктуацион йә 8 орфографик, 10 пунктуацион хатаһы булған диктантҡа ҡуйыла. Хаталар һаны 15 орфографик хатанан да артып китһә, «1» билдәһе ҡуйыу уҡытыусы ҡарамағында.

5-се класс өсөн йомғаҡлау контроль күсереү эше.

Йәштән сынығырға кәрәк.

Һәр бала сабый саҡтан уҡ яҡшы холоҡло булып үҫергә тейеш. Ыҫпайлыҡ һәм йыйнаҡлыҡ,эшсәнлек һәм тырышлыҡ кеүек яҡшы ғәҙәттәрҙе кесе йәштән үк үҙеңдә тәрбиәләргә кәрәк. Бындай һәйбәт сифаттарға эйә булған кешене һәр кем хөрмәтләй, яҡын итә. Һәр бала ҙурҙарға ихтирамлы, бәләкәйҙәргә иғтибарлы булһын. Әҙәпле бала ололар менән һәр саҡ үҙе башлап иҫәнләшә, хәйерле иртә, тыныс йоҡо теләй.

Кешене хеҙмәт тәрбиәләй, сыныҡтыра, рухи яҡтан байыта.Үҙ хеҙмәтең һалынған һәр әйбер ҡиммәтле лә, ҡәҙерле лә була. Шуға күрә кеше эш яратырға, хеҙмәткә күнегергә тейеш.

Өйҙә лә, эштә лә ныҡлы режим булдырырға кәрәк. Режим кешене тәртипкә өйрәтә, теүәллеккә ғәҙәтләндерә. Иртәнсәк билдәле ваҡытта торорға, билдәле ваҡытта дәрес әҙерләргә, уйнарға, ашарға, файҙалы эш менән шөғөлләнергә кәрәк. Теләк булыу йәки булмауға ҡарап, ҡыйын эштәрҙе һуңға ҡалдырыу кешене биҙәмәй, ә йәмһеҙләй генә. (“Педагогика” китабынан)

6-сы класс өсөн йомғаҡлау контроль күсереү эше.

Көҙгө йәйғор.

Мин көҙгө урманда йөрөргә яратам. Унының иң гүзәл сағы сентябрь бөткәндә, октябрь баштарында булалыр. Үрмәксе ауҙары иренеп кенә йөҙгән зәңгәр күккә, йылы аяҙ көнгә, урмандың төрлө биҙәк хазинаһына һоҡланып туя алмайһың. Тәрән тынлыҡ. Аяҡтарыңды ергә түшәлгән алтын япраҡтар иркәләй. Ә ағастар? Ниндәйҙер оло ҡарағай йәки имән ышығында үҙенең ҡыҙыллы-һарылы сыбар кейемендә йәш саған ҡупшыланып ултыра. Тағы сыбар биҙәкле япраҡтарға һарыҡҡан асыҡ ҡыҙыл емештәре менән ҡыштырлап миләш тора. Уҫаҡтың уҫағына тиклем:”Ҡарағыҙ, мин бына ниндәй!”- тигән һымаҡ, йәйғор буяуҙары менән күҙҙәрҙе ҡамаштыра.

Көҙгө урмандың гүзәллегенә күңелеңде рәхәтләндереп йөрөй бирәһең дә кескәй аҡланға килеп сығаһың, унының тәрән тынлығын тыңларға ултыраһың. Шунда татлы хыялдарға күмелеп киткәнеңде үҙең дә һиҙмәй ҡалаһың. (Д.Исламов.)

7-се класс өсөн йомғаҡлау контроль күсереү эше.

Ҡышлаусы ҡоштар.

Ҡыш. Бөтә ерҙә ап-аҡ ҡар һырынтылары. Урман тып-тын, ул уйға сумған төҫлө. Ҡар аҫтында һығылған ағастар әкиәттәге кеүек булып ҡалғандар.

Ғинуар беҙҙең яҡта бик ҡаты була, һалҡындар хатта 40 градустан да уҙып киткеләй. Ыжғыр буранлы көндәр күп.Ел һыҙғыра, олой, ҡоторона, ләкин ул ҡапыл туҡтай. Һыуыҡ йомшара, тағы ла тынлыҡ урынлаша.

Тәжрибәле натуралист һәр саҡ ҡарҙа ҡышҡы йән эйәләренең эҙҙәрен таба. Бына ҡар өҫтөндә дегәнәк баштары туҙҙырылған, бында ҡарабаш турғайҙар ем эҙләгән.

Сел, һуйыр, ҡор кеүек ҡоштар сатлама һыуыҡтар үткәнен тәрән ҡар эсендә көтәләр. Тик һайыҫҡан, ҡарға, турғайҙар ғына көслө һыуыҡтарға бирешмәйҙәр, улар кеше йәшәгән урындарға яҡынраҡ киләләр.Сөнки бында аҙыҡ табыуы еңелерәк уларға. Поляр өкөһө төньяҡта йәшәй, ә ҡышын беҙгә күсеп килә.

Башҡортостанда 70-тән артыҡ ҡош ҡышлай. Һеҙҙә ниндәй ҡоштар ҡышлай? Уларға һеҙ нисек ярҙам итәһегеҙ?

8-се класс өсөн йомғаҡлау контроль күсереү эше.

Талҡаҫ күле.

Юлдаш менән Ҡыҙырас аяҡтарын күлдең йомшаҡ ҡомона батырып, оҙаҡ ултырҙылар. Талҡаҫ буйы һоҡланып бөткөһөҙ матур ине. Иртәнге һауала тауыш көслө яңғырай. Унда, Һаҡмар буйында, трактор геүләй. Һулда комбайн шаулай. Алыҫта йәштәрҙең йырлаған, көлгән тауыштары ишетелә. Оло юлдан иген, мәғдән тейәгән машиналар өҙлөкһөҙ үтә. Бейектә самолет күренә. Ул Өфөнән Баймаҡҡа почта килтерә.

Ә бында Талҡаҫ — Юлдаштың күңелен һәр ваҡыт үҙ киңлегенә тартып торған гүзәл күл. Ул, Ирәндектең ҡеүәтле ҡуйынына һыйынып, тынып ята. Күк йөҙөнә яңы ғына күтәрелеп килгән ҡыҙыу ҡояш, күл төбөнә алтын бағана булып һыҙылып, уға тағы ла матурлыҡ, серлелек өҫтәй. Яр ситендәге ҡуйы ҡамышлыҡтар өҫтөндә ҡыр өйрәктәре өйөрөлә. Аҡсарлаҡтар, сыр-сыу килеп, күл уртаһында әйләнә.   Ирәндектең зәңгәр күк йөҙөнә эре аҡ биҙәк булып төшкән өйкөм болоттарға аралашҡан мүкле ҡаяларына тейә яҙып, иренеп кенә бөркөт кәйелә. Күлдең уртаһында, алыҫта, күкһел томан эсендә, бик бәләкәй генә ҡара нөктә булып, Уртаташ күренеп ята (З.Биишеванан).

9-сы класс өсөн йомғаҡлау контроль күсереү эше.

Башҡорт аты.

Башҡорт атының килеп сығыуы әллә ҡасанғы үткән быуаттарға, тарих төпкөлөнә барып тоташа. Күп сығанаҡтарҙа ул ҡышҡы һыуыҡтарға ла бирешмәгән, йөнтәҫ сыҙамлы себер аты менән көньяҡтан килгән, тип иҫәпләнә. Быға дәғүә итеүе, билдәле, ҡыйын, тик шуныһы көн кеүек асыҡ: күсмә тормош менән йәшәгән башҡорт халҡына Уралдың ҡаты климатына түҙерлек, йәйге эҫегә лә бирешмәҫлек, ҡар ҡатламы менән ҡапланған ҡурпы үләнде алғы аяҡтары менән тибеп, үҙенә аҙыҡ табырлыҡ ат кәрәк булған. Быуаттар буйы үҙе менән йәнәш йәшәгән был хайуанға кеше бына ошо ҡәтғи талаптарҙы ҡуйған. Бынан тыш, уның һыбай йөрөүгә талымһыҙ, сыҙамлы, йөк ташығанда ғәйрәтле булыу сифаттары ла күҙ уңында то¬ толған. Ошо юғары талаптарға яуап биргән йылҡы таҙа тоҡомло башҡорт атын барлыҡҡа килтергән.

Ил өҫтөнә килгән яуҙарҙы ҡайтарыуҙа башҡорт халҡының рустар менән берлектә әүҙем ҡатнашыуы тарихта киң билдәле. Ләкин бындай ҡаһарманлыҡтарҙы башҡорт егеттәренең арыу-талыуҙы белмәгән, теләһә ниндәй урман-тауҙы ла, боҙло һыуҙарҙы ла ҡурҡыу белмәй кисеп үтә торған, эҫеһенә лә, һыуығына ла бирешмәгән башҡорт атына атланып башҡарыуҙары хаҡында һис кенә лә иҫтән сығарырға ярамай. Башҡорт халҡының үткән тарихын уның атынан башҡа күҙ алдына килтереү ҡыйын. Ул ил өҫтөнә килгән ҡайғыһын да, шатлығын да үҙенә тоғро аты менән бүлешкән.

II. УҠЫУ ПРЕДМЕТЫНЫҢ ЙӨКМӘТКЕҺЕ

5-СЕ КЛАСС.

№	Бүлек	Бүлектең йөкмәткеһе	Сәғәт һаны
1	1-4 кластарҙа үтелгәндәрҙе ҡабатлау	Исем. Сифат. Сифат дәрәжәләре. Һан. Ҡылым (ҡабатлау).	2
2	Синтаксис һәм пунктуация. Телмәр мәҙәниәте	Синтаксис. һүҙбәйләнеш. Һүҙбәйләнештә эйәртеүсе һәм эйәреүсе һүҙҙәр. Һөйләм. Хәбәр, һорау, өндәү һөйләмдәр. Һөйләмдең баш киҫәктәре. Һөйләмдең эйәрсән киҫәктәре. Һөйләмдең тиң киҫәктәре. Тиң киҫәктәр араһында тыныш билдәләре. Текст. Тексттың өлөштәре. Өндәш һүҙ. Ҡушма һөйләм. Тура телмәр. Диалог.	16
3	Фонетика. Графика. Орфография. Орфоэпия. Телмәр мәҙәниәте	Һуҙынҡы өндәр. Тартынҡы өндәр. Өн һәм хәреф. Алфавит.	15

		Айырыу билдәләре ь, ъ. Уларҙың дөрөҫ яҙылышы. Ижек, уның төрҙәре. Һүҙҙәрҙе юлдан юлға күсереү. Баҫым. Баҫым төрҙәре. Һуҙынҡыларҙың дөрөҫ әйтелеше. Тартынҡыларҙың дөрөҫ әйтелеше. Өндәрҙең оҡшашыуы	
4	Лексика. Телмәр мәҙәниәте.	Һүҙҙәрҙең күп мәғәнәлелеге. Һүҙҙәрҙең күсмә мәғәнәһе. Омонимдар. Синонимдар. Антонимдар.	5
5	Һүҙъяһалыш. Орфография. Телмәр мәҙәниәте	Тамыр һәм яһалма һүҙҙәр. Ялғау төрҙәре. Һүҙьяһалыш юлдары. Ҡушма һүҙҙәр. Ҡушма һүҙҙәрҙең дөрөҫ яҙылышы.	7
6	Морфология. (41 сәғәт)	Морфология тураһында төшөнсә. Үҙ аллы һәм ярҙамсы һүҙҙәр. Исем һәм уны телмәрҙә ҡулланыу. Исемдең мәғәнәһе, морфологик билдәләре. Уртаҡлыҡ һәм яңғыҙлыҡ исемдәр. Исемдәрҙең яһалышы. Ҡылым. Морфологик билдәләре. Ҡылымдың заман, зат һәм һан менән үҙгәреше. Үҙ аллы һәм ярҙамсы ҡылымдар. Тамыр һәм нигеҙ ҡылым. Ҡылымдарҙың яһалышы. Ҡылымдарҙың затлы формалары.	22
7	Үтелгәнде ҡабатлау.	Үтелгәндәрҙе ҡабатлау, системалаштырыу.	1
		Бөтәһе:	68

6-СЫ КЛАСС.

№	Бүлек	Бүлектең йөкмәткеһе	Сәғәт һаны
1	“Фонетика, лексика” (ҡабатлау).	“Фонетика, лексика” бүлектәрен ҡабатлау. Һүҙьяһалыш.	2
2	Лексика.	Лексика. Башҡорт теленең һүҙлек составы. Төп башҡорт һәм үҙләштерелгән һүҙҙәр. Башҡорт телендә дөйөм ҡулланылышлы һүҙҙәр. Халыҡ-ара һәм профессиональ һүҙҙәр. Иҫкергән һәм яңы һүҙҙәр. Диалект һүҙҙәр.	7

		“Лексика” темаһы буйынса үҙ аллы эш. Фразеологик берәмектәр. “Лексика” темаһын йомғаҡлау.	
3	Исем һәм уны телмәрҙә ҡулланыу.	Исемдәрҙең һан менән үҙгәреше. Күплек ялғауының дөрөҫ яҙылышы. Исемдәрҙең эйәлек заты менән үҙгәреше. Исемдәрҙең хәбәрлек заты менән үҙгәреше. Исемдәрҙең килеш менән үҙгәреше. “Исем” темаһын ҡабатлау.	7
4	Сифат һәм уны телмәрҙә ҡулланыу.	Сифаттың һөйләмдәге роле. Сифаттарҙың яһалышы. Төп һәм шартлы сифаттар. Сифат дәрәжәләре. Сифаттарҙың дөрөҫ яҙылышы. Синоним сифаттар.	5
5	Һан һәм уны телмәрҙә ҡулланыу.	Һан тураһында төшөнсә. Ябай һәм ҡушма һандар. Һан төркөмсәләре. Һандарҙың дөрөҫ яҙылышы.Үлсәү һүҙҙәре.	5
6	Алмаш һәм уны телмәрҙә ҡулланыу.	Алмаш. Телмәрҙәге роле, мәғәнә үҙенсәлектәре. Алмаш төркөмсәләре. Алмаштарҙың килеш һәм һан менән үҙгәреше. Алмаштарҙың килеш менән үҙгәреше. Алмаштарға грамматик анализ.	4
7	Ҡылым һәм уны телмәрҙә ҡулланыу.	“Ҡылым”темаһы буйынса үтелгәндәрҙе ҡабатлау. Ҡылым төркөмсәләре. Исем ҡылым. Уртаҡ ҡылым. Сифат ҡылым. Сифат ҡылымдарҙың хәҙерге, үткән, киләсәк заманы. Хәл ҡылымдар. Хәл ҡылымдың төрҙәре. “Ҡылым” төркөмсәләрен ҡабатлау. Ҡылым йүнәлештәре. Ҡылым күләмдәре. Ҡылым рәүешлеге. Ҡылымдарға грамматик анализ.	15
8	Рәүеш һәм уны телмәрҙә ҡулланыу.	Рәүеш. Грамматик һәм морфологик билдәләре. Рәүеш төркөмсәләре. Рәүештең сифат менән оҡшаш һәм айырмалы яҡтары. Рәүеш дәрәжәләре. Рәүештәрҙең яһалышы. Рәүештәрҙең дөрөҫ яҙылышы. Грамматик анализ.	6
9	Ярҙамсы һүҙ төркөмдәре.	Теркәүестәр. Бәйләүестәр. Киҫәксәләр һәм уны телмәрҙә ҡулланыу. Мөнәсәбәт һүҙҙәр һәм уны телмәрҙә ҡулланыу. Ымлыҡтар һәм уны телмәрҙә ҡулланыу.	15
10	Үтелгәндәрҙе ҡабатлау, системаға һалыу.	Үтелгәндәрҙе ҡабатлау. Текст өҫтөндә эш. Үтелгәндәрҙе йомғаҡлау.	2

Бөтәһе:	68

7-СЕ КЛАСС.

№	Бүлек	Бүлектең йөкмәткеһе	Сәғәт һаны
1	Лексика, фонетика, морфология, орфография буйынса үтелгәндәрҙе ҡабатлау	Тел – аралашыу ҡоралы. Фонетика, орфография, орфоэпия. (ҡабатлау). Морфология һәм лексика. Тамыр һәм яһалма һүҙ. Яһаусы һәм үҙгәртеүсе ялғау.	4
2	Синтаксис һәм пунктуация, һүҙбәйләнеш, һөйләм, текст, һөйләмдә һүҙҙәр бәйләнеше.	Һүҙбәйләнеш һәм һөйләм. Һүҙбәйләнеш төрҙәре. Теҙмә һәм эйәртеүле бәйләнеш. Ярашыу. Башҡарылыу. Йәнәшәлек. Һөйкәлеү. Һүҙбәйләнештәр. (ҡабатлау). Һүҙбәйләнеш һәм ҡушма һүҙ. Нығынған һүҙбәйләнештәр.	11
3	Ике һәм бер составлы составлы ябай һөйләмдәр.	Ябай һөйләм. Һөйләмдең баш киҫәктәре. Эйә менән хәбәр араһында һыҙыҡ. Һөйләмдең эйәрсән киҫәктәре. Аныҡлаусы. Тиң һәм тиң булмаған аныҡлаусылар. Өҫтәлмәлек. Тултырыусы. Тура һәм ситләтелгән тултырыусы. Хәлдәр. Рәүеш, күләм-дәрәжә хәлдәре. Урын, ваҡыт хәлдәре. Шарт хәле. Сәбәп, маҡсат хәлдәре. Кире хәлдәр. Һөйләмдә һөйләм киҫәктәренең урынлашыу тәртибе. Ике һәм бер составлы һөйләм. Бер составлы һөйләмдәр. Билдәле эйәле һөйләм. Билдәһеҙ эйәле һөйләм. Эйәһеҙ һөйләм. Атама һөйләм. Тулы һәм кәм һөйләмдәр. Тиң киҫәктәр. Тиң киҫәктәр эргәһендә тыныш билдәләре. Тиң киҫәктәр эргәһендә дөйөмләштереүсе һүҙҙәр.	15
4	Өндәш һүҙҙәр, инеш һүҙҙәр.	Өндәш һүҙҙәр. Өндәш һүҙҙәр эргәһендә тыныш билдәләре. Инеш һүҙ һәм инеш һөйләмдәр. Инеш һүҙ һәм инеш һөйләм эргәһендә тыныш билдәләре. Өндәш һәм инеш һүҙҙәрҙе ҡулланыу.	7
5	Һөйләмдең айырымланған киҫәктәре.	Хәл әйтемдәре һәм уларҙың үҙенсәлектәре. Хәл әйтемдәренең айырымланыуы. Айырымланған хәлдәр. Ябай һөйләмгә тулы синтаксик	10

		анализ яһарға өйрәнеү.	
6	Тура һәм ситләтелгән телмәр, диалог.	Тура һәм ситләтелгән телмәр. Тура телмәрле һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре. Тура һәм ситләтелгән телмәрҙе ҡабатлау. Диалог. Цитата.	7
7	5-7 класта үтелгәндәрҙе ҡабатлау.	Үтелгәндәрҙе ҡабатлау.	3
		Бөтәһе:	68

8-СЕ КЛАСС.

№	Бүлек	Бүлектең йөкмәткеһе	Сәғәт һаны
1	Үтелгәнде ҡабатлау. Илем, телем, ерем.	Үтелгәнде ҡабатлау. Илем, телем, ерем. Тиң киҫәктәр эргәһендә тыныш билдәләре. Инеш һүҙҙәр, хәл әйтемдәре. Айырымланған хәл әйтемдәре, тура телмәр. Ябай һөйләм (ҡабатлау).	7
2	Теҙмә ҡушма һөйләмдәр	Ҡушма һөйләм төрҙәре. Теҙмә ҡушма һөйләм. Теркәүесле теҙмә ҡушма һөйләм. Теркәүесле теҙмә ҡушма һөйләмдә тыныш билдәләре. Теркәүесле теҙмә ҡушма һөйләмдә тыныш билдәләре. Теркәүесһеҙ теҙмә ҡушма һөйләмдәр. Тыныш билдәләренең ҡуйылышы. «Теҙмә ҡушма һөйләм» темаһын йомғаҡлау.	11
3	Эйәртеүле ҡушма һөйләмдәр	Баш һәм эйәрсән һөйләмдәр. Баш һөйләмдәрҙең эйәрсән һөйләмдәргә эйәреп килеү саралары. Эйәртеүлеле ҡушма һөйләмдә тыныш билдәләре. Эйә һөйләм. Эйәрсән хәбәр һөйләм. Аныҡлаусы һөйләм. Тултырыусы һөйләм. Ваҡыт һөйләм . Урын һөйләм. Рәүеш һөйләм. Күләм - дәрәжә һөйләм. Сәбәп һөйләм. Маҡсат һөйләм. Шарт һөйләм. Кире һөйләмдәр. Эйәрсән һөйләм төрҙәрен ҡабатлау.	24
4	Ҡатмарлы синтаксик төҙөлмәләр	Күп эйәрсәнле ҡушма һөйләмдәр тураһында дөйөм төшөнсә.	12

		Күп эйәрсәнле ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре. Ҡатнаш ҡушма һөйләмдәр тураһында дөйөм төшөнсә. Ҡатнаш ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре. Теҙем тураһында дөйөм төшөнсә. Уларҙың стилистик роле.	
5	Тыныш билдәләре ҡуйылышын ҡабатлау, дөйөмләштереү	Һөйләм аҙағында тыныш билдәләре. Ябай һөйләмдәрҙән һуң тыныш билдәләре. Ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре. Тура телмәрле һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре.	14
		Бөтәһе:	68

9-СЫ КЛАСС.

№	Бүлек	Бүлектең йөкмәткеһе	Сәғәт һаны
1	Тел тураһында дөйөм төшөнсә.	Тел тураһында дөйөм төшөнсә. Башҡорт теле – башҡорт халҡының милли теле. Башҡорт теле башҡа ҡәрҙәш телдәр араһында. Әҙәби тел һәм диалект. Башҡорт теленең диалекттары. Башҡорт әҙәби теле, уның үҫеше. Ике теллелек.	4
2	Функциональ стилдәр.	Башҡорт теленең стилдәре. Йәнле һөйләү стиле. Матур әҙәбиәт стиле. Фәнни стиль. Публицистик стиль. Рәсми эш ҡағыҙҙары стиле. Хаттар стиле.	6
3	Һүрәтләү саралары.	Һүрәтләү саралары. Эпитет. Сағыштырыу. Метафора. Синонимдар. Грамматик синонимдар. Тасуирлауҙа антитезаны файҙаланыу. Һүҙҙе һәм уның формаларын телмәрҙә дөрөҫ ҡулланыу.	7
4	Фонетика һәм графика. Лексика. Һүҙьяһалыш.	Фонетика һәм графика. Орфоэпия. Орфография. Лексика. Башҡорт теленең һүҙлектәре. Һүҙьяһалыш. Ялғау төрҙәре.	4
5	Морфология һәм синтаксис.	Морфология. Үҙ аллы һүҙ төркөмдәре. Ярҙамсы һүҙ төркөмдәре. Синтаксис. (Һөйләм төрҙәре, һүҙбәйләнеш).	4
6	Пунктуация (ҡабатлау).	Пунктуация (ҡабатлау). Тыныш билдәләренең дөрөҫ ҡуйылышы.	6

		Тыныш билдәләренең дөрөҫ ҡуйылышы. Ябай һөйләм синтаксисы (ҡабатлау). Ҡушма һөйләмдәр. (ҡабатлау).	
7	Үтелгәнде ҡабатлау.		3
		Бөтәһе:	34

III. ТЕМАТИК ПЛАНЛАШТЫРЫУ

5-СЕ КЛАСС.

№	Дәрес темаһы	Дәрестәр һаны
1	1-4 кластарҙа үтелгәндәрҙе ҡабатлау	2
2	Синтаксис һәм пунктуация. Телмәр мәҙәниәте	16
3	Фонетика. Графика. Орфография. Орфоэпия. Телмәр мәҙәниәте	15

4	Лексика. Телмәр мәҙәниәте.	5
5	Һүҙъяһалыш. Орфография. Телмәр мәҙәниәте	7
6	Морфология.	22
7	Үтелгәнде ҡабатлау.	1
	Бөтәһе:	68

6-СЫ КЛАСС.

№	Дәрес темаһы	Дәрестәр һаны
1	“Фонетика, лексика” бүлектәрен ҡабатлау.	2
2	Лексика.	7
3	Исем һәм уны телмәрҙә ҡулланыу.	7
4	Сифат һәм уны телмәрҙә ҡулланыу.	5
5	Һан һәм уны телмәрҙә ҡулланыу.	5
6	Алмаш һәм уны телмәрҙә ҡулланыу.	4
7	Ҡылым һәм уны телмәрҙә ҡулланыу.	15
8	Рәүеш һәм уны телмәрҙә ҡулланыу.	6
9	Ярҙамсы һүҙ төркөмдәре.	15
10	Үтелгәндәрҙе ҡабатлау, системаға һалыу.	2
	Бөтәһе:	68

7-СЕ КЛАСС.

№	Дәрес темаһы	Дәрестәр һаны
1	Лексика, фонетика, морфология, орфография буйынса үтелгәндәрҙе ҡабатлау	4
2	Синтаксис һәм пунктуация, һүҙбәйләнеш, һөйләм, текст, һөйләмдә һүҙҙәр бәйләнеше.	11

3	Ике һәм бер составлы составлы ябай һөйләмдәр.	15
4	Өндәш һүҙҙәр, инеш һүҙҙәр.	7
5	Һөйләмдең айырымланған киҫәктәре.	10
6	Тура һәм ситләтелгән телмәр, диалог.	7
7	5-7 класта үтелгәндәрҙе ҡабатлау.	3
	Бөтәhe:	68

8-СЕ КЛАСС

№	Дәрес темаhы	Дәрестәр hаны
1	Үтелгәндәрҙе ҡабатлау .	7
2	Теҙмә ҡушма hөйләмдәр.	11
3	Эйәртеүле ҡушма hөйләмдәр .	24
4	Ҡатмарлы синтаксик төҙөлмәләр.	12
5	Тыныш билдәләре ҡуйылышын ҡабатлау, дөйөмләштереү	14
	Бөтәhe:	68

9-СЫ КЛАСС

№	Дәрес темаhы	Дәрестәр hаны
1	Тел тураhында дөйөм төшөнсә.	3
2	Башҡорт әҙәби теленең стилдәре.	7
3	Һүрәтләү саралары	6
4	Фонетика, орфоэпия, орфография	4
5	Лексика, hүҙьяhалыш.	6
6	Морфология	4
7	Синтаксис hәм пунктуация.	4
	Бөтәhe:	34